

Д. С. Комарницький, доктор філософії з права,
генеральний директор
ТОВ «Центр розвитку економіки і права»
ORCID ID: 0009-0000-6296-8488

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЕКСПОРТУ ЯК ЕКОНОМІЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ

Державна підтримка розвитку економіки в цілому, та державна підтримка експорту зокрема, відносяться до найважливіших функцій держави.

Державна підтримка експорту, як економічна функція держави, та її адміністративно-правовий механізм, як один із інструментів реалізації зовнішньоекономічної політики держави, базуються на положеннях Конституції України та Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до положень Господарського кодексу України одним із загальних принципів господарювання в Україні є захист національного товаровиробника. Норми, що стосуються захисту національного товаровиробника та державної підтримки експорту, містяться також у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якого державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Законом, в якому визначаються засади державної підтримки експортної діяльності шляхом страхування, перестрахування, гарантування, часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами з метою створення умов для здійснення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження на зовнішні ринки, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках є Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності».

Державна підтримка експорту – це економічна функція держави, яка полягає у реалізації системи форм та методів державного управління та регулювання економіки, спрямованого на захист національного товаровиробника, стимулювання експорту продукції вітчизняного виробництва та послуг з метою забезпечення ефективного економічного розвитку та економічної безпеки України.

Захист національного товаровиробника та державна підтримка експорту є однією із економічних функцій держави.

Державна підтримка експорту з боку держави здійснюється за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму.

Ключові слова: функції держави, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, національний товаровиробник, державна підтримка, адміністративно-правовий механізм.

D. S. Komarnytskyi. State export support as an economic function of the state and its administrative and legal mechanism

State support for the development of the economy in general, and state support for exports in particular, are among the most important functions of the state.

State export support, as an economic function of the state, and its administrative and legal mechanism, as one of the tools for implementing the state's foreign economic policy, are based on the provisions of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Basics of Domestic and Foreign Policy». According to the provisions of the Economic Code of Ukraine, one of the general principles of business in Ukraine is the protection of the national producer. Norms related to the protection of the national producer and state support for exports are also contained in the Law of Ukraine «On Foreign Economic Activity», according to which state regulation of foreign economic activity must ensure the protection of the economic interests of Ukraine and the legal interests of subjects of foreign economic activity. The law, which defines the principles of state support for export activities through insurance, reinsurance, guarantees, partial compensation of the interest rate on export credits with the aim of creating conditions for large-scale expansion of the export of goods (works, services) of Ukrainian origin to foreign markets, ensuring the protection of Ukrainian exporters from risks of non-payments and financial losses and increasing the competitiveness of Ukrainian producers on world markets is the Law of Ukraine «On Financial Mechanisms for Stimulating Export Activity».

State export support is an economic function of the state, which consists in the implementation of a system of forms and methods of state administration and regulation of the economy aimed at protecting the national producer, stimulating the export of domestically produced products and services in order to ensure effective economic development and economic security of Ukraine.

Protection of the national producer and state support for exports is one of the economic functions of the state.

State export support by the state is carried out with the help of the appropriate administrative and legal mechanism.

Key words: functions of the state, foreign economic activity, export, national producer, state support, administrative and legal mechanism.

Постановка проблеми. Державна підтримка експорту є складовою частиною державної підтримки розвитку економіки України в цілому, яка здійснюється багато в чому із використанням засобів та механізмів адміністративного права України. Державна підтримка розвитку економіки та державна підтримка експорту зокрема, відносяться до найважливіших функцій держави.

Метою статті є дослідження державної підтримки експорту як економічної функції держави та її адміністративно-правового механізму.

Стан дослідження. Дослідження правових засад здійснення експорту як виду зовнішньоекономічної діяльності знайшло своє відображення у працях вітчизняних науковців – представників різних галузей юридичної науки [1–15]. Однак аналіз державної підтримки експорту, як економічної функції держави, та її адміністративно-правового механізму, як одного із інструментів реалізації зовнішньоекономічної політики держави, потребує свого подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (ст. 15 Конституції України). У ст. 17 Конституції України зазначено, що забезпечення економічної безпеки України відноситься до найважливіших функцій держави [16].

Згідно із ст. 7 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року № 2411-VI до основних засад внутрішньої політики в економічній сфері, які в тій чи іншій мірі стосуються державної підтримки експорту, відносяться забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів її зростання; проведення стабільної, раціональної та справедливої податкової політики, яка передбачає зниження податкового навантаження на економіку з розширенням бази оподаткування; створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, спрощення умов започаткування бізнесу та виходу з нього, зменшення втручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання, спрощення системи отримання дозволів, зниження тиску на бізнес з боку контролюючих органів; впровадження європейських підходів у сфері делегування функцій держави суб'єктам господарювання; запровадження економічних стимулів для заохочення модернізації національного виробництва, спрямування інвестицій у новітні технології, формування національної інноваційної інфраструктури та державних програм промислової модернізації; розвиток механізмів державно-приватного партнерства з метою залучення інвестицій у модернізацію промислової та соціальної інфраструктури; створення умов для відродження українського села, ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, формування конкурентоспроможного агропромислового комплексу, збільшення його експортного потенціалу, гарантування продовольчої безпеки держави; розбудова транспортної інфраструктури, підвищення ефективності використання транзитного потенціалу держави, інтеграція транспортних мереж України у міжнародні транспортні коридори [17].

До основних засад зовнішньої політики у сфері державної підтримки експорту слід віднести забезпечення дипломатичними та іншими засобами і методами, передбаченими міжнародним правом, захисту економічних інтересів України; використання міжнародного потенціалу для сталого економічного розвитку України; забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі; підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди; забезпечення з метою повноцінного економічного розвитку інтеграції економіки України у світову економічну систему; розширення міжнародного співробітництва з метою залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку (ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики») [17].

Відповідно до ст. 6 Господарського кодексу України одним із загальних принципів господарювання в Україні є захист національного товаровиробника. Серед основних напрямів економічної політики держави, що визначаються у ст. 10 Господарського кодексу України, до сфери захисту національного товаровиробника та державної підтримки експорту можна віднести структурно-галузеву політику, спрямовану на здійснення державою прогресивних змін у структурі економіки, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції; інвестиційну політику, спрямовану на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики; політику інституційних перетворень, спрямовану на формування національної багатокладної економічної системи, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання; цінову політику; антимонопольно-конкурентну політику; податкову політику, спрямовану на стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів господарювання; грошово-кредитну та валютну політику; зовнішньоекономічну політику, спрямовану на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника [18].

Сфери захисту національного товаровиробника та державної підтримки експорту стосуються також принципи оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, встановлені у ст. 385

Господарського кодексу України, до яких відносяться встановлення рівня оподаткування виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення бездефіцитності платіжного балансу України, рівність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при встановленні ставок податків та заохочення експорту продукції вітчизняного виробництва [18].

Загальні норми, що стосуються захисту національного товаровиробника та державної підтримки експорту, містяться також у ст. 8 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якої державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Згідно із ст. 11 цього закону оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України здійснюється відповідно до принципів встановлення рівня оподаткування виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України, а також заохочення експорту готової продукції [19].

Спеціальним законом, в якому визначаються засади державної підтримки експортної діяльності шляхом страхування, перестрахування, гарантування, часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами з метою створення умов для здійснення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження на зовнішні ринки, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках є Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» від 20 грудня 2016 р. № 1792-VIII [20].

Важливим підзаконним нормативно-правовим актом у сфері державної підтримки експорту є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки» від 27 грудня 2017 р. № 1017-р, яким схвалені Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки та План завдань і заходів з реалізації Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки, спрямовані на забезпечення стабільного зростання експорту української продукції [21].

Метою Стратегії є перехід України до експорту наукомісткої інноваційної продукції для сталого розвитку та успішного виходу на світові ринки. Для реалізації Стратегії було визначено такі стратегічні цілі розвитку торгівлі України на наступні п'ять років, як створення сприятливих умов, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту; розвиток послуг з підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, зокрема малих та середніх; удосконалення навичок і компетенцій підприємств, зокрема малих та середніх (підприємництва), необхідних для участі в міжнародній торгівлі [21].

Таким чином, вищенаведений аналіз положень Конституції України та ряду інших законодавчих актів свідчить про те, що захист національного товаровиробника та державна підтримка експорту відносяться до економічної функції держави.

Функціональний підхід до з'ясування сутності держави дає можливість визначити зміст та завдання її діяльності, механізм держави, за допомогою якого здійснюється управлінська діяльність. Коротко зупиняючись на теоретичних положеннях про функції держави слід наголосити на тому, що функції держави – це напрями та види її діяльності з вирішення питань життєдіяльності суспільства, узгодження та забезпечення інтересів його суб'єктів. Функції держави виражають її суть і призначення, мають об'єктивний характер. Критеріями класифікації функцій держави є суб'єкти, об'єкти, способи, засоби та умови діяльності держави [22, с. 313].

Система функцій держави складається із генеральної функції, а також внутрішніх та зовнішніх функцій. Критерієм такої класифікації є об'єкти впливу держави, а саме суспільні відносини з приводу реалізації визначених Конституцією та іншими законами загальних засад розвитку держави, а також суспільні відносини в окремих сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі у сфері економіки. У генеральній функції проявляється соціально-правовий зміст держави, характер її відносин з громадянським суспільством, суб'єктами міжнародних відносин. Ця функція об'єднує інші функції держави, відіграє важливу роль у визначенні форм і методів управлінської діяльності держави. Змістом генеральної функції є діяльність держави щодо забезпечення об'єктивних соціально-культурних, економічних і політичних умов життєдіяльності всього суспільства. Реалізація генеральної функції держави здійснюється через її внутрішні і зовнішні функції. До внутрішніх функцій держави належать: політична; економічна; бюджетна і фінансового контролю; правоохоронна; екологічна; інформаційно-комунікативна; культурна. До зовнішніх функцій держави належать: захист суверенітету; інтеграція в міжнародну спільноту; міжнародна економічна та зовнішньоекономічна діяльність; дипломатична співпраця з іншими державами; міжнародне співробітництво з питань охорони довкілля; боротьба з міжнародною злочинністю. Основними формами реалізації функцій держави є правові, а саме: правотворча діяльність; соціальне управління та виконавчо-розпорядча діяльність органів державного управління; правоохоронна діяльність; здійснення правосуддя, застосування державного примусу за порушення норм права тощо. Серед неправових форм реалізації функцій держави провідними є науково-прогностична, політична та організаційна діяльність [22, с. 313].

Аналіз юридичної літератури та нормативно-правових джерел дає можливість зробити висновок про те, що державна підтримка експорту – це економічна функція держави, яка полягає у реалізації системи форм та методів державного управління та регулювання економіки, спрямованого на захист національного товаровиробника, стимулювання експорту продукції вітчизняного виробництва та послуг з метою забезпечення ефективного економічного розвитку та економічної безпеки України.

Адміністративно-правовий механізм державної підтримки експорту являє собою механізм державної підтримки експорту, в якому можна виокремити такі елементи:

– напрями державної підтримки експорту: конкретні функціональні та галузеві сфери експортної діяльності, визначені законодавством України;

– суб'єкти державної підтримки експорту: національні товаровиробники – експортери продукції вітчизняного виробництва та постачальники послуг, а також уповноважені органи державної влади, органи місцевого самоврядування та суб'єкти недержавного регулювання у сфері державної підтримки експорту;

– підстави державної підтримки експорту: конкретні обставини економічного, організаційного та правового характеру, які заважають ефективному виробництву та експорту продукції вітчизняного виробництва та послуг;

– форми та методи державної підтримки експорту: форми та методи державного управління та державного регулювання економіки, спрямовані на державну підтримку експорту.

Висновки. Захист національного товаровиробника та державна підтримка експорту є однією із економічних функцій держави.

Державна підтримка експорту – це економічна функція держави, яка полягає у реалізації системи форм та методів державного управління та регулювання економіки, спрямованого на захист національного товаровиробника, стимулювання експорту продукції вітчизняного виробництва та послуг з метою забезпечення ефективного економічного розвитку та економічної безпеки України.

Державна підтримка експорту з боку держави здійснюється за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму.

Список використаних джерел:

1. Поєдинок В. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 288 с.
2. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. К.: КНЕУ, 2011. 309 с.
3. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : [підручник] / Новицький В. Є. К.: КНЕУ, 2003. 948 с.
4. Антонович М. М. Міжнародне публічне право : [навч. посібник] / Антонович М. М. К.: КМ Академія : Алерта, 2003. 307 с.
5. Анцелевич Г. О. Міжнародне право : [підручник] / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук. К.: Пектораль, 2003. 409 с.
6. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. К.: Либідь, 2002. 608 с.
7. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов. К.: Юрінком Інтер, 2001. 639 с.
8. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / [за ред. В. Г. Буткевича]. К.: Либідь, 2004. 816 с.
9. Міжнародне право : навч. посібник / [за ред. М. В. Буромського]. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
10. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес : [моногр.] / Віталій Федорович Опришко. К.: Парламентське вид-во, 2014. 518 с.
11. Щербина В. С. Господарське право : [підручник]. [3-є вид., перероб. і доп.]. К.: Юрінком Інтер, 2006. 656 с.
12. Вінник О. М. Господарське право : [навч. посібник]. [2-є вид., змін. та доп.]. К.: Правова єдність, 2009. 766 с.
13. Господарське право України : навч. посібник / [за заг. ред. Н. О. Саніахметової]. Харків : Одиссей, 2005. 608 с.
14. Господарське право: Підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, А. В. Смітюх та ін.; За ред. О. П. Подцерковного. Х.: Одиссей, 2010. 640 с.
15. Господарське право України : підручник : у 2 ч. Ч. 1 / [В. Ф. Опришко, Н. С. Хатнюк, Н. А. Фукс та ін.]; за заг. ред. В. Ф. Опришка та Н. С. Хатнюк. К.: КНЕУ, 2011. 507 с.
16. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 липня 2010 року № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
18. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
19. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
20. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності : Закон України від 20 грудня 2016 року № 1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>
21. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>
22. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.